

ΕΠΑΝΑΘΤΑΤΙΚΗ ΠΟΛΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἡ ἐμφάνιση, τὰ δύο τελευταῖα χρόνια, πάρα πολλῶν γυναικείων ὁμάδων, σέ διάφορους χώρους ὅπως πανεπιστήμια, γυμνασιεῖς κλπ., δείχνει ὅτι ὄλο καί περισσότερες γυναῖκες ἀρχίζουν καί ἀμφισβητοῦν συνειδητά τὸ ρόλο τους. Τὸ γεγονός αὐτὸ κάνει καθαρὸ ὅτι εἶναι πλέον ἀναγκαῖο νὰ ἀναπτυχθεῖ ἓνα κίνημα ἐνάντια στὶς αἰτίες πού δημιουργοῦν τὴν καταπίεση τῆς γυναίκας καί ὅτι τὸ πρόβλημα δέν προκειται νὰ λυθεῖ μὲ προσωπικὲς λύσεις πού θὰ δώσει ἡ κάθε μία. Ἀντίθετα μόνο μὲ μιὰ ὁργανωμένη δουλειά μὲ μονιμότητά πού θὰ συσπειρώσει καί ἄλλες γυναῖκες, εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθεῖ ἓνα γυναικεῖο κίνημα.

Κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες μαζευθήκαμε καί κάναμε τὴν Ἐπαναστατικὴ Πάλη Γυναικῶν πρὶν μερικὸς μῆνες. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶδαμε πὼς γιὰ νὰ δουλέψουμε πολιτικὰ στὸ γυναικεῖο κίνημα ἦταν ἀπαραίτητο νὰ ἀπαντήσουμε σέ δύο βασικά ἐρωτήματα: Ποιὲς εἶναι οἱ αἰτίες τῆς γυναικείας καταπίεσης, πρῶτο καί δεύτερο, ποιοὺς πρέπει νὰ εἶναι ὁ στόχος ἐνὸς γυναικεῖου κινήματος. Καί ταυτόχρονα νὰ ἐξετάσουμε τὶς συνθήκες τῆς γυναικείας ριζοσπαστικοποίησης στὴν Ἑλλάδα καί τὶς πρῶτες προσπάθειες ὁργάνωσης τῶν γυναικῶν.

Ἔτσι τὰ θέματα πού περιλαμβάνονται σ' αὐτὸ τὸ φυλλάδιο εἶναι οἱ ἴδιες μας οἱ συζητήσεις.

- * Γυναικεῖα ριζοσπαστικοποίηση
- * Οἰκογένεια καί καπιταλισμός
- * Γυναῖκες ἐνάντια στὸν καπιταλισμό

Ὁ λόγος πού ἀποφασίσαμε νὰ τὶς βγάλουμε σέ φυλλάδιο εἶναι γιατί πιστεύουμε ὅτι αὐτὸς δέν εἶναι μόνο δικὸς μας προβληματισμός ἀλλὰ ἀπασχολοῦν ὅλες τὶς γυναῖκες καί γι' αὐτὸ εἶναι καιρὸς νὰ ἀρχίσει μιὰ ἀνοιχτὴ συζήτηση πάνω σ' αὐτὰ.

Σκοπεύουμε νὰ ἐκδίδουμε τὸ φυλλάδιο σέ μιὰ μόνιμη βάση, μὲ περιεχόμενο τὴν δουλειά μας, τὶς συζητήσεις μας καί ὅτι κινητοποιήσεις γίνονται τὴν περίοδο.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΑΛΗ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

“Αν δεχθούμε ότι η γυναικεία ριζοσπαστικοποίηση είναι ένα φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με την άξυνση των οικονομικών αντιφάσεων του καπιταλισμού, δεν έχουμε παρά να δεχθούμε ότι και η διαδικασία αυτή θα επιταχυνθεί και θα βαθύνει περισσότερο. Η πρώτη προσέγγιση στο θέμα είναι να δοῦμε τις ρίζες της γυναικείας ριζοσπαστικοποίησης στις καπιταλιστικές χώρες, όπου η γυναικεία καταπίεση βασίζεται στις σχέσεις της οικογένειας με τον καπιταλισμό

ΡΙΖΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Γύρω στα '60 στην Αμερική και στην Ευρώπη και αρκετά πρόσφατα στην Ελλάδα, βλέπουμε την εμφάνιση του φεμινιστικού κινήματος και την ανάπτυξη της γυναικείας ριζοσπαστικοποίησης.

Οι αιτίες βρίσκονται τόσο στη μαζική συμμετοχή των γυναικών στην παραγωγή και στην εκπαίδευση, όσο και στη σύγκρουσή

της με θεσμούς και αντιλήψεις που μέχρι τώρα δεν είχαν αμφισβητήσει.

Οι κύριες αιτίες αυτής της ριζοσπαστικοποίησης είναι:

Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και η ανάγκη της αστικής τάξης να απασχολήσει φτηνότερη εργατική δύναμη, οδήγησε τη γυναίκα μαζικά στην παραγωγή. Η μαζική εισόδος της γυναίκας στην παραγωγή παρ'όλο που διευκολύνει την χειραφέτησή της, δεν άλλαξε τη θέση της σαν δεύτερης κατηγορίας άτομο και εργαζόμενης. Απασχολείται σε λιγότερο ειδικευμένες και χαμηλότερα πληρωμένες δουλειές. Στην Ελλάδα ένα μεγάλο ποσοστό γυναικών (περίπου 28,5%) αναζήτησαν δουλειά στην καπιταλιστική αγορά (στην Ευρώπη το αντίστοιχο ποσοστό είναι περίπου 40%), συνέχισαν όμως συγχρόνως οι γυναίκες να έχουν όλο το βάρος της σπιτικής δουλειάς και της αναπαραγωγής. Αυτές οι αντιφάσεις οδηγούν τη γυναίκα να αμφισβητήσει το δοσμένο από την αστική βιολογία ρόλο της.

Ἡ συμμετοχή τῶν γυναικῶν στήν ἐκπαίδευση πού κάτω ἀπό τίς καπιταλιστικές ἀνάγκες γιά ἀναζήτηση φτηνῆς ἐργασίας αὐξάνει συνέχεια, δέν ἰσοπέδωσε τήν διαίρεση τῶν ρόλων καί τήν ἰδεολογία ὅτι ἡ γυναικεία ἀπασχόληση εἶναι ἐπικουρική.

Ἡ διάκριση στό ἐπίπεδο τῆς δουλειᾶς εἶναι ἡ ἀντανάκλαση καί ἡ προέκταση τῆς διάκρισης στό ἐπίπεδο τῆς ἐκπαίδευσης πού ἀρχίζει ἀπό πολύ μικρή ἡλικία καί θεωρεῖ τή γυναίκα κατάλληλη γιά ἐργασίες πού ταυρίζουν "μέ τή φύση της". Σέ αὐτή τήν ἀντίληψη ἡ γυναίκα πού ἀρχίζει νά συνειδητοποιεῖται, ἀντιδράει γιά τήν κοινωνική θέση πού τῆς προσδιόρισαν.

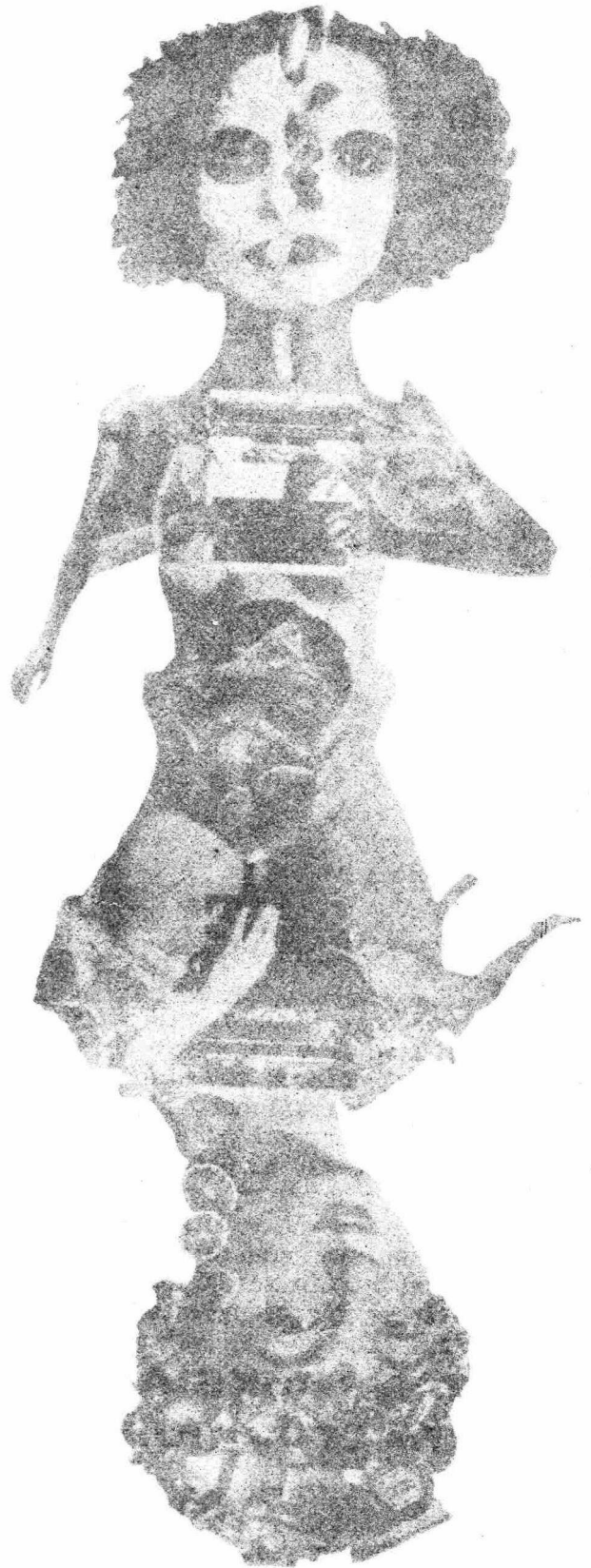
Ἡ διαικρήριση τῆς οἰκογένειας σάν θεσμοῦ ἀναγκαίου στόν καπιταλισμό, ὅπως ἀναλύεται, φορτώνει τήν ἐργαζόμενη γυναίκα μέ τή σκληρή σπιτική δουλειά, παρά τό γεγονός ὅτι ἡ τεχνολογική ἀνάπτυξημπορεῖ νά τήν ἀπαλλάξει σ' ἕνα μέρος, ὅμως τό σύστημα τοῦ κέρδους καί ἡ κατανάλωση δέν τήν ἀπαλλάσσουν ἀπό τήν ἀπομόνωση τοῦ σπιτιοῦ της καί τή φροντίδα τῆς ἀναπαραγωγῆς. Κάτω ἀπό τήν πλεση τῶν γυναικείων διεκδικήσεων, ἀλλά καί τήν ἀνάγκη τοῦ καπιταλισμοῦ γιά τή φτηνή ἀπασχόληση τῆς γυναίκας, τό κράτος ἀναλαμβάνει ἕνα μέρος ἀπό τά βάρη τῆς γυναίκας καί διεισδύει στόν τομέα τῶν οἰκογενειακῶν παροχῶν, ἀλλά μέ ὅσο τό δυνατό πιό ἀνώδυνες ἐπενδύσεις μέ προσωρινό χαρακτήρα, ὥστε νά τίς περικόψει σέ περίοδο κρίσης.

Ἡ κρίση τοῦ καπιταλισμοῦ μέ τήν ἀνεργία, τήν ἀκρίβεια καί τόν πληθωρισμό καθιστᾷ τή γυναικεία δουλειά ἀπαραίτητη στήν οἰκογένεια γιά τή συμπλήρωση τῶν οἰκονομικῶν της. Ἡ γυναίκα πού ἀπολύεται πρώτη κυριαρχεῖ στόν ἀριθμό τῶν ἀνέργων. Ἀκόμα οἱ κοινωνικές παροχές κρίσεις περικόπονται.

Καί αὐτές οἱ ἀντιφάσεις ὁδηγοῦν τή γυναίκα στή συνειδητοποίηση τῆς ὑπερεκμετάλλευσής της σάν ἐργαζόμενης καί τή ριζοσπαστικοποίησή της.

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μολονότι στίς ἄλλες καπιταλιστικές χώρες ἐμφανίστηκε τό φεμινιστικό κίνημα ἀρκετά γρήγορα, στήν Ἑλλάδα μόλις τήν τελευταία πενταετία ἔγιναν κάποιες μικρές προσπάθειες ἐμφάνισής του. Καί πάλι εἶναι δύσκολο νά μιλήσει ἀκόμα κανείς γιά κίνημα, παρά περισσότερο γιά ἐμφάνιση κάποιων ομάδων, μέ κύρια χαρακτηριστικά τήν αὐτογνωσία.

Οι αιτίες αυτής της καθυστέρησης είναι τόσο υποκειμενικές, όσο και αντικειμενικές.

αντικειμενικές συνθήκες

* Στην Ελλάδα η συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή είναι σχετικά αρκετά καθυστερημένη. Από το τέλος της δεκαετίας του '60 και έωθε όλο και αυξάνεται, έστω και αν οι γυναίκες επανδρώνουν κύρια τις υπηρεσίες και στην παραγωγή πηγαίνουν σ' όρισμένων κλάδους. Γι' αυτό στην Ελλάδα μόλις τα τελευταία πέντε χρόνια βλέπουμε ν' αρχίζει μια γυναικεία ριζοσπαστικοποίηση που έκφράστηκε με διάφορες μορφές, στις διάφορες φάσεις του κινήματος. Οι ανάγκες της απασχόλησης του γυναικείου εργατικού δυναμικού παρουσιάστηκαν στις δύο τελευταίες δεκαετίες. Κατά καιρούς όπως στην περίοδο '40-50 μπορεί η γυναίκα να χρειάστηκε ν' αναπληρώσει το σύζυγο-στρατιώτη σέ πολεμικές περιόδους, αλλά αυτό δεν την οδήγησε νά βλέπει τόν έαυτό της σάν μόνιμη εργάτρια, ώστε νά συνειδητοποιήσει τά προβλήματά της και νά βάλει ιδιαίτερες διαεκδικήσεις, πολύ περισσότερο, δεν την οδήγησαν νά κατανοήσει την ανάγκη σύγκρουσης μέ τό καπιταλιστικό σύστημα. Η καθυστέρηση αυτή όφείλεται στην καθυστερημένη ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Ελλάδα.

Μέ την οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη αρχίζει και ή αναζήτηση φτηνών εργατικών χεριών και ή συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή. Ποτέ προηγούμενα δεν είχε ή έλληνίδα άμφισβητήσει την κοινωνική της θέση στό σπίτι και στή δουλειά γιατί δεν υπήρχαν οι αντικειμενικές συνθήκες πού θά συνέβαλαν σέ κάτι τέτοιο.

* Τό χαμηλό επίπεδο της ταξικής πάλης λειτούργησε σάν ανασταλτικός παράγοντας της γυναικείας ριζοσπαστικοποίησης.

Ένας άλλος παράγοντας της καθυστέρησης της ριζοσπαστικοποίησης της είναι τό χαμηλό επίπεδο της ταξικής πάλης στην Ελλάδα, πού δεν δξυνε τις αντιθέσεις του συστήματος, και δεν οδήγησε σέ βάθος την άμφισβήτηση του θεσμού της οικογένειας σέ σχέση μέ τις έπεμβάσεις του άστικού κράτους.

* Η έλλειψη ενός νεολαιίστικου κινήματος άμφισβήτησης, έκτός από τό φοιτητικό πού θά συγκρουότανε μέ τις άστικές άξίες της οικογένειας, της δουλειάς, της πειθαρχίας, της ύποταξης, λειτούργησε ά-

νασταλτικά στην ίδια την ανάπτυξη του φεμινιστικού κινήματος.

* Η έλλειψη όξυμένων κοινωνικών καταστάσεων πού θά λειτουργούσαν σάν εύκαιρίες για την εμφάνιση του φεμινιστικού κινήματος.

Στή χώρα μας δεν υπήρξαν ιδιαίτερες υποθέσεις-κλειδιά πού θά εύαισητοποιούσαν τις γυναίκες, όπως π.χ. τό ζήτημα των έκτρώσεων. Οι έκτρώσεις είναι ένα θέμα ιδιόμορφο στην Ελλάδα, δεν είναι ούτε έλεύθερες, όπως σέ άλλες αναπτυγμένες χώρες, πού έχει κατακτηθεί ή έκτρωση σά δικαίωμα, ούτε στην ουσία τελείως παράνομες, ώστε νά συμβαίνει όπως στις καθολικές χώρες, όπου αναγκάζονται νά πάνε σέ άλλες χώρες για νά τις κάνουνε και όπου χιλιάδες γυναίκες πεθαίνουν από παράνομες έκτρώσεις. Σέ περιόδους περικοπής των κοινωνικών παροχών, όταν ή άστική τάξη θέλει νά πάρει πίσω τέτοιου είδους κατακτήσεις, π.χ. Άγγλία, Γαλλία, Γερμανία υπήρξε έντονη αντίδραση του γυναικείου κινήματος και ή πάλη για τό δικαίωμα της έλεύθερης έκτρωσης έκανε επίθεση στό ιδεολογικό υπόβαθρο της γυναικείας καταπίεσης.

υποκειμενικές συνθήκες

Μολονότι από την αρχή της μεταπολίτευσης διαμορφώθηκαν διάφορες γυναικείες όμάδες και κινήσεις αυτές δεν μπόρεσαν νά βοηθήσουν στην ανάπτυξη ενός γυναικείου κινήματος. Ένώ την ίδια περίοδο ξέσπασαν

άνωνες από διάφορους κλάδους εργαζομένων γυναικών (μαίες, νοσοκόμες, τηλεφωνήτριες) καμιά από τις κινήσεις δεν κατάφερε να συνδεθεί μαζί τους.

Οι ρεφορμιστικές κινήσεις φυσικά δεν περιμέναμε να προβάλουν αυτούς τους άνω-νες και να στηρίξουν την ανάπτυξη ενός γυναικελού κινήματος.

Μπορεί η εμφάνιση της γυναικείας ρι-ζοσπαστικοποίησης να πέρασε τους ρεφορμι-στές να σπάσουν τη σιωπή τους, αλλά ποτέ οέν θα τους οηγοῦσε σε πραγματικές διεκ-δικήσεις και σε σύγκρουση με τό κράτος, άφου δεν θέλουν να έρθουν σε ρήξη με τό άστικό κράτος.

Τά οργανωμένα κομμάτια (ΕΓΕ, ΟΓΕ) του ΠΑΣΟΚ και του ΚΚΕ πού στήθηκαν άπ'αυτούς έγιναν μόνο για να φανούν ότι αυτά είναι τό γυναικείο κίνημα. "Οπωσδήποτε η Κίνη-ση των Δημοκρατικών Γυναικών (πού βρίσκε-ται μέσα στό ΚΚΕς.) μαζικοποιήθηκε τά τελευταία χρόνια, γιατί υπήρξε άπό μέ-ρους της μιά ευαισθητοποίηση στά πραγμα-τικά γυναικεία προβλήματα, αλλά η μεθό-δευση του άγώνα για τά προβλήματα αυτά ήταν στά ρεφορμιστικά κανάλια, προσφέρο-ντας έτοιμες λύσεις στό άστικό κράτος με τό στήσιμο παιδικών σταθμών άπό ιδιωτι-κές πρωτοβουλίες, ή με ειδική διαπαιδα-γωγή γύρω άπό την κρίση της οικογένει-ας με ειδικούς ψυχολόγους, παιδίατρος κλπ, δηλαδή με μιά πολιτική πού έβαζε τροχοπέδη στην ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος.

Στά παραδοσιακά κόμματα όταν άπευθύ-νονται στη γυναίκα, την βλέπουν είτε σαν εργαζόμενη στα συνδικάτα, είτε σά ψηφοφόρο. Στά συνδικάτα προσπάθησαν να βάλουν διεκδικήσεις "διακανονισμού" των υποχρεώσεων πού έχει η γυναίκα στην οι-κογένεια, π.χ. έγγυήσεις για τις έγγύ-ους, καλύτερη των συνθηκών δουλειάς κλπ. Γι'αυτό έστησαν τις δικές τους γυ-ναικείες οργανώσεις και προσπάθησαν να τις περάσουν στις μάζες σαν τις πιο υ-γιεινές έναλλαχτικές σε ότι "αυτόνομο" έμφανίστηκε στην περίοδο πού πέρασε.

Η μόνη έπαναστατική γυναικεία φωνή ήταν η Κίνηση για την Άπελευθέρωση της Γυναίκας, στην όποια συσπειρώθηκαν γυ-ναίκες πολιτικοποιημένες, κύρια από τη έπαναστατική άριστερά.

Παρ'όλο πού έγινε προσπάθεια να ά-νοιχτεί η κίνηση προς τά έξω και σε αυ-τό συνέβαλε και τό έντυπό της, πού ήταν τό μοναδικό με μιά έπαναστατική αντίλη-ψη, πού άπευθυνόταν ποτέ στην έλληνίδα γυναίκα, τό αποτέλεσμα ήταν να βρεθούν

κλεισμένες και μπλοκαρισμένες οι γυναι-κες της Κίνησης σε συζητήσεις πού είχαν κέντρο τις προσωπικές τους έμπειρίες, με αποτέλεσμα την άπομαζικοποίηση και τη διάλυσή της. Σ'αυτό συνέβαλαν ένα σωρό ύποκειμενικοί και άντικειμενικοί παράγοντες.

Βασικός ύποκειμενικός παράγοντας ή-ταν τό γεγονός ότι ο οργανωτικός πλου-ραλισμός άχρήστευε τις αποφάσεις πού έπαιοναν και έτσι δεν υπήρχε συνέχεια και συνέπεια στη δουλειά της. Η συνύπα-ρξη των διαφόρων τάσεων, άδρανοποιούσε τη δυνατότητα αποφάσεων.

Για διάφορους λόγους όπως κοινωνική άνομοιογένεια, διαφορετικά έπίπεδα συνεί-δησης, άπουσία προηγούμενης σύνδεσης με διάφορους χώρους δράσης, ήταν άδύνατο να δοθεί ένα περιεχόμενο πού θα ένεργο-ποιούσε όλες τις γυναίκες πού συμμετεί-χαν στην Κίνηση, καθώς και να μαζικοποι-ηθεί περισσότερο η Κίνηση.

Σέ σχέση με τό περιεχόμενο του γυ-ναικείου κινήματος και τη φύση του, πα-ρά τό γεγονός ότι υπήρχε άρχικά η άποψη ότι τό γυναικείο κίνημα είναι ταξικό, άρα και άντικαπιταλιστικό, άφου μόνο έ-τσι έχει τη δυνατότητα σύγκρουσης με τό σύστημα, πού είναι οι αίτιες της κα-ταπίεσης της γυναίκας, τελικά ο πλουρα-λισμός δδήγησε την Κίνηση σε άπόψεις σε-ξιστικές και τελικά τη διέλυσε.

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Επειδή υπάρχει έλλειψη πρόσφατων στατιστικών στοιχείων, για την απασχόληση του γυναικείου δυναμικού στην Ελλάδα, είναι δύσκολο να μιλήσουμε με αριθμούς σχετικά με τό πόσες γυναίκες εργάζονται και σε ποιούς τομείς της παραγωγής. Κατά προσέγγιση, σύμφωνα με τις στατιστικές των τελευταίων οκτώ χρόνων, οι εργαζόμενες γυναίκες στην Ελλάδα καλύπτουν τό 28% του εργατικού δυναμικού.

Τό μεγαλύτερο μέρος των γυναικών απασχολείται σε βιομηχανίες ύφαντουργίας, έτοιμων ένδυμάτων, καπνοβιομηχανίες κλπ. δηλαδή σε τομείς πού οι μισθοί είναι χαμηλότεροι. Ένα σημαντικό μέρος απ' αυτές απασχολείται στό δημόσιο τομέα, σε δευτερεύουσες θέσεις, π.χ. γραμματείς, νοσοκόμες, δασκάλες κλπ, δηλαδή σε στρώματα πού μέ την οικονομική κρίση προλεταριοποιούνται όλο και περισσότερο.

Η ηλικία των εργαζομένων γυναικών είναι κύρια από 18 έως 44 χρόνων, αλλά μέ πολύ σημαντικές ενδιάμεσες διακοπές, σε ηλικία μεταξύ 25-29 ετών, γιατί παντρεύονται και πρέπει να μεγαλώσουν τό πρώτο τους παιδί. Μετά δυσκολεύονται να ξαναβρούν δουλειά και γιατί έχουν παιδί, αλλά και γιατί πρέπει να είναι "εύπαρουσίαστες", και "περιποιημένες", για δουλειές όπως γραμματείς κλπ "πού ταιριάζουν στη φύση τους". Έτσι αναγκάζονται να συνδυάσουν τή δουλειά στό σπίτι

μέ την παραγωγική δουλειά, να δεχθούν μειωμένη απασχόληση, καθώς και τή δουλειά μέ τό κομμάτι στό σπίτι (τομέας πού φτάνει, σύμφωνα μέ τις στατιστικές στό 17%). Αυτό έχει άρνητικές συνέπειες για τήν όργανωσή τους και τήν πάλη τους, μιά και δέν συνδικαλιζονται.

Οι τομείς πού απασχολούν κύρια γυναίκες είναι αυτοί πού πρώτοι προχωράνε σε περικοπές και απολύσεις, σε περίοδο οικονομικής κρίσης.

Η μείωση των "κοινωνικών" δαπανών του προϋπολογισμού (π.χ. σχολεία, νοσοκομεία, ασφάλιση κ.ά.), αφίνει άνεργες πολλές νοσοκόμες και δασκάλες, πού μόλις τελείωσαν τις σχολές, ενώ ξεζουμίζει άκόμη περισσότερο αυτές πού ήδη δουλεύουν.

Οι βιομηχανίες ύφαντουργίας πού στό τελευταίο έξάμηνο έχουν απολύσει περίπου 1000 εργάτριες (τρείς βιομηχανίες κλείσαν τελείως, τρείς αγοράστηκαν από τήν Πειραική-Πατραϊκή και διάφορες άλλες μειώνουν τήν παραγωγή τους), πρόγραμματίζουν άκόμα μεγαλύτερες περικοπές μέχρι τό τέλος του χρόνου.

Μιά τέτοια εξέλιξη δέν αύξάνει μόνο τήν άνεργία στις γυναίκες, αλλά επηρεάζει γενικότερα τήν έξάρτησή της από τήν οικογένεια, τήν ξαναγυρίζει πίσω στό σπίτι και διευκολύνει τήν επικράτηση των πιο καθυστερημένων και σεξιστικών απόψεων, άκόμα και μέσα στό ίδιο τό εργατικό κίνημα.

Είναι ή περίοδος πού ή ιδεολογική επίθεση του κράτους ενάντια στις γυναίκες έντείνεται άκόμα περισσότερο για να μπορέσει να καλύψει έτσι τήν οικονομική επίθεση πού είχε άρχισει.

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ Η

Με την εμφάνιση του φεμινιστικού κινήματος γύρω στο '60 ξαναπιάστηκε τό νήμα μιᾶς συζήτησης πού ἡ ἐπικράτηση τοῦ σταλινισμού εἶχε θάψει ἐδῶ καί πολλά χρόνια. Ξαναμπήκε δηλαδή ἡ ἀναγκαιότητα γι' αὐτό τό κίνημα νά πάψει νά βλέπει τόν ἐ-αυτό του σάν κάποια γυναικεία ὀργάνωση σφραγίδα τῶν διαφόρων ΚΚ, ἀλλά νά ξαναπροσδιορίσει τό χαρακτήρα του, τήν στρατηγική του, τήν καθημερινή ἐμφάνιση καί ἀγῶνες του.

Ἔτσι ἀνοιξε πάλι μιᾶ συζήτηση γύρω ἀπό τήν καταπίεση τῶν γυναικῶν, τοὺς θεσμούς πού εἶναι βασικοί σ' αὐτήν τήν καταπίεση, τή διαδικασία συνειδητοποίησης τῶν γυναικῶν, τή φύση καί τό ρόλο τῶν διαφόρων γυναικείων ὁμάδων.

Στήν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ ἡ ἐμφάνιση τοῦ φεμινιστικοῦ κινήματος ἐγινε ἀρκετά καθυστερημένα σέ σχέση μέ ἄλλες χώρες, γι' αὐτό τόσο ἡ συζήτηση, ὅσο καί οἱ ἀπόψεις πάνω σ' αὐτά τά θέματα δέν εἶναι ἰδιαίτερα διαμορφωμένες. Περισσότερο αὐτή τήν περίοδο γίνεται μιᾶ προσπάθεια πρὸς αὐτή τήν κατεύθυνση.

Μέ ἀφορμή τελευταία τίς τροποποιήσεις στό οἰκογενειακό δίκαιο μέ πρωτοβουλία τοῦ ἴδιου τοῦ ἀστικοῦ κράτους ἡ συζήτηση συγκεντρώθηκε μέ ἰδιαίτερη ἐμφύση γύρω ἀπό τό θεσμό τῆς οἰκογένειας, τή φύση της, τή σχέση της μέ τή γυναίκα καταπίεση καί τή σημασία της μέσα στόν καπιταλισμό.

ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ

Μολονότι πάνω σέ ὅλη αὐτή τή συζήτηση δέν ἔχουν διαμορφωθεῖ ἀκόμα ξεκάθαρες ἀπόψεις, διαμορφώνονται ὅμως κάποιες τάσεις πού καταλήγουν καί στίς ἀντίστοιχες ταχτικές. Αὐτές οἱ τάσεις, πολύ σχηματικά, μπορούμε νά ποῦμε πὼς εἶναι οἱ ἑξῆς τρεῖς:

Ἡ μία τάση ὑποστηρίζει ὅτι ἡ αἰτία τῆς γυναικείας καταπίεσης βρίσκεται πράγματι στήν οἰκογένεια καί πιὸ συγκεκριμένα μέσα στήν κάθε οἰκογένεια. Ἄρα εἶναι ὁ ἑσωτερικός καταμερισμός ἐργασίας ἀντρα καί γυναίκα μέσα στήν οἰκογένεια πού προκαλεῖ καί διαιωνίζει αὐτή τήν καταπίεση. Σά λογικό συμπέρασμα αὐτῆς τῆς τάσης, εἶναι ἡ ἀναγκαιότητα πάλης τῶν γυναικῶν ἐναντία στοὺς ἀντρες γιὰ ν' ἀπαλαγοῦν ἀπ'

αὐτή τή συγκεκριμένη καταπίεση. Ἀπὸ κεῖ καί πέρα ἐμφανίζονται διαφοροποιήσεις στήν ταχτική μέ ἀπόκλιση πρὸς τό ρεφορμισμό ἢ τό σεξισμό. Ἡ πρώτη ταχτική ἀπαιτεῖ τό οἰκογενειακό δίκαιο νά τοὺς γαγνωρίσει τήν ἰσότητα μέ τοὺς ἀντρες, ἐνῶ ἡ δεύτερη βλέπει τή διαμόρφωση ἑνός

αι ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

στηρίζει ότι δεν είναι η έσωτερική κατανομή, αλλά η καπιταλιστική κατανομή και ο ρόλος της οικογένειας μέσα σ' αυτή που προκαλεί την γυναικεία καταπίεση. Δηλαδή η ανάγκη του καπιταλισμού να συνεχίσει και να ξαπλώσει τις σχέσεις καπιταλιστικής παραγωγής του δημιουργούν ακόμα περισσότερο την ανάγκη μιας φτηνής, πειθαρχημένης και ελεγχόμενης άναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Και αυτή τη διαδικασία την εξασφαλίζει ο καπιταλισμός κύρια με τη συνέχιση της οικογένειας

Για την άποψη αυτή, που είναι και η δική μας άποψη, σ' αντίθεση με την προηγούμενη, στόχος ενός γυναικείου κινήματος δεν είναι οι έσωτερικές, αλλά οι έξωτερικές, δηλαδή οι καπιταλιστικές σχέσεις με τις οποίες θα πρέπει αυτό το ίδιο να συγκρουστεί σαν προϋπόθεση για την απελευθέρωση των γυναικών.

Η τρίτη τάση, προσπαθεί να βάλει σε άμφισβήτηση την ίδια την αναγκαιότητα της οικογένειας για τον καπιταλισμό. Στηριγμένη στην αντίφαση που πράγματι έμφανίζεται στον καπιταλισμό (ιδιαίτερα σε περιόδους άνθησης) από τη μία να χρησιμοποιήσει τις γυναικείες στην παραγωγή και από την άλλη να κρατάει την οικογένεια, υποστηρίζει αυτή η άποψη ότι ο καπιταλισμός στην δυναμική του και την ανάπτυξή τους, θα καταργήσει την οικογένεια. Έτσι, εκτός του ότι κάνει την άφαίρεση της "δυναμικής" και της "ανάπτυξης", σαν γραμμικά φαινόμενα, από την άλλη πιστεύει ότι ο καπιταλισμός λύνει πάντα τις αντιφάσεις του.

Η ταχτική που άπορρέει άπ' αυτή την άποψη δεν είναι ένιαία. Περιλαμβάνει άπό τό ένα άκρο που υποστήρίζει ότι δεν υπάρχει αναγκαιότητα ενός χωριστού γυναικείου κινήματος, μέχρι τό άλλο άκρο ότι ένα τέτοιο κίνημα δεν μπορεί να είναι παρά ρεφορμιστικό.

Στη συνέχεια αυτού του άρθρου θα προσπαθήσουμε να αναπτύξουμε πιο συγκεκριμένα τη δική μας άποψη που αναφέραμε και παραπάνω, γιατί είναι για μās η βάση πάνω στην οποία στηρίζουμε την αναγκαιότητα της διαμόρφωσης ενός επαναστατικού γυναικείου κινήματος που θα έχει σα στόχο, τό γκρέμισμα του καπιταλισμού και του κράτους του.

φεμινιστικού κινήματος με κύριο στόχο την απελευθέρωση των γυναικών άπό την πατριαρχία, έξω και ανεξάρτητα άπό όποιοδήποτε κοινωνικοπολιτικό σχηματισμό.

Η δεύτερη τάση, μολονότι άναγνωρίζει ότι η βασική αίττα της γυναικείας καταπίεσης είναι η οικογένεια, έν τούτοις υπο-

ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ο καπιταλισμός έχει ανάγκη την οικογένεια και τη συνέχισή της γιατί έτσι μπορεί και εξασφαλίζει πολλές λειτουργίες που αλλιώς θά έπρεπε να τις αναλάμβανε έξ'όλοκληρου τό ίδιο τό κράτος.

Η πρώτη και κύρια λειτουργία είναι ότι η οικογένεια εξασφαλίζει πολύ πιο σίγουρα, πιο εύκολα, πιο "φυσικά" την αναπαραγωγή της εργατικής τάξης, ή της τάξης των "ελεύθερων εργατών". Οι περισσότερες

οικονομικές και ιδεολογικές ανάγκες στη διαμόρφωση αυτής της τάξης, ανατίθεται κύρια στην οικογένεια. Έκεϊ τό παιδί από μικρό μαθαίνει την ιεραρχία, την υπακοή στο μεγαλύτερο, τόν ανταγωνισμό, και την αναγκαιότητα τής "επιτυχίας". Έκεϊ από μικρό μαθαίνει τις αξίες και τις αρχές του καπιταλισμού. Αυτή ή διαμόρφωση γίνεται δωρεάν και φυσικά, ενώ συγχρόνως εξασφαλίζεται ένας ακόμα ύγιής εργάτης για την παραγωγή.

Μολονότι τό καπιταλιστικό κράτος τά τελευταία χρόνια έχει αναλάβει μέρος από την αναπαραγωγή (εκπαίδευση, υγεία, παιδικοί σταθμοί κ.α.) έν τούτοις ταυτόχρονα συσφίγγει άντί να διαλύει την ίδια την οικογένεια. Καί αυτό γιατί ό καπιταλισμός δέν μπορεί ν'αναλάβει συνολικά

αυτή τή διαδικασία. Δηλαδή νά γίνει τό κράτος μία μεγάλη οικογένεια πού θ'αναλάβει τήν αναπαραγωγή τής τάξης των "ελεύθερων εργατών", δηλαδή τά παιδιά του δοκιμαστικού σωλήνα.

Αυτό δέν σημαίνει πώς ή μορφή τής οικογένειας έχει μένει πάντα ή ίδια. Αντίθετα μέσα στόν καπιταλισμό και από τις ίδιες τις δικές του ανάγκες ή οικογένεια έχει αλλάξει μορφή, π.χ. στην Ελλάδα πρόσφατα (στόν αναπτυγμένο καπιταλισμό από πιο παλιά) διαλύεται ή διευρυμένη και αντικαθίσταται όλο και περισσότερο από την πυρηνική οικογένεια. Σέ άλλες χώρες δέ σάν οικογένεια αναγνωρίζεται από τό κράτος και μόνο ό πατέρας ή ή μητέρα μέ τό παιδί (άπολαμβάνουν τά οικογενειακά έπιδόματα, τις διευκολύνσεις και άλλα)

Αυτό όμως δέν αλλάζει τό στοιχείο ότι ή αναπαραγωγή τής εργατικής τάξης γίνεται εξατομικοποιημένα, μέσα στην οικογένεια και σέ διάσταση από τή συλλογικότητα τής παραγωγής.

Η οικογένεια εξασφαλίζει και μία δεύτερη λειτουργία αυτή του προσδιορισμού τής θέσης κάθε φύλου μέσα στην κοινωνία και αυτήν ειδικότερα στην παραγωγή. Οι άντρες για την παραγωγή, οι γυναίκες κύρια για τις υπηρεσίες. Αυτή ή διαμόρφωση περιλαμβάνει όλα τά μέλη τής οικογένειας τόσο δηλαδή τους γονείς, όσο και τά παιδιά.

Δέν χρειάζεται καμιά προσπάθεια από τό καπιταλιστικό κράτος νά προσανατολίσει τις γυναίκες πρós τις υπηρεσίες ή πρós τις βιομηχανίες πού δένονται μέ την "γυναίκα τους φύση". Στην Ελλάδα παλιά οι περισσότερες γυναίκες από φτωχές και εργατικές οικογένειες είτε πήγαιναν υπηρέτριες, είτε μάθαιναν κάποια τέχνη, όπως μοδιστρική. Τώρα ή επόμενη γενιά δουλεύει είτε στά εργοστάσια κλωστούφαντουργίας, γλυκισμάτων, τσιγάρων και τά σχετικά, είτε είναι δαχτυλογράφοι, νηπιαγωγοί, δάσκαλοι ή μικροϋπάλληλοι στά υπηρεσία.

Ας φανταστούμε τί άπίθανο μηχανισμό έπρεπε νά δημιουργήσει τό κράτος πού θά μπορούσε νά εξασφαλίσει αυτή τή διαίωνηση των καθηκόντων και τις σχέσεις των δύο φύλων πού ή οικογένεια τά καταφέρνει σχεδόν "φυσικά".

Τελικά ή οικογένεια λειτουργεί σάν διέξοδο σέ περιόδους κρίσης. Για τόν καπιταλισμό ή οικογένεια είναι ή μόνιμη πηγή του έφεδρικού εργατικού στρατού, πού σέ περιόδους ανάπτυξης μπορεί και άπασχολεί στην παραγωγή, και σέ περιόδους κρίσης

ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΚΑΤΑΠΙΕΣΗ

μπορεί και στέλνει πίσω στην οικογένεια. Αυτό συμβαίνει πάρα πολύ καθαρά στην Ελλάδα που με την μεταπολεμική ανάπτυξη με γάλλωσες ή απασχόληση των γυναικών και που τώρα με την οικονομική κρίση έχει αρχίσει η ανεργία κύρια στις γυναίκες και στη νεολαία. Αυτό γιατί το καπιταλιστικό κράτος ξέρει ότι υπάρχει πάντοτε μία οικογένεια για να τους "συντηρήσει".

Για να διευκολυνθεί αυτό δημιουργούνται οι διάφορες προσπάθειες "σύσφιξης" του θεσμού και της σχετικής ιδεολογίας που τις στηρίζει. Η τροποποίηση του οικογενειακού δικαίου καθυστερεί, υπάρχουν υποσχέσεις για σχέδιο νόμου υπέρ της μητρότητας που "έξασφαλίζει" τις απολύσεις έγγυων.

Ο καπιταλισμός θέλει και την πίττα αφάγητη και το σκύλο χωρτάτο, και αυτή είναι η αντίφαση πουδέν μπορεί να λύσει. Θέλει και έχει ανάγκη τόσο τον άντρα, όσο και τη γυναίκα σαν εργάτες-κι αυτός είναι ο λόγος της όλο και μεγαλύτερης συμμετοχής της γυναίκας στην παραγωγή και στις υπηρεσίες-αλλά από την άλλη του χρειάζεται και η διατήρηση της οικογένειας. Αυτή την αντίφαση δέν τή λύνει, απλά τή φορτώνει στις πλάτες της γυναίκας. Φροντίζει ώστε η γυναίκα να είναι και τα δύο. Και εργάτρια και γυναίκα (μητέρα, σύζυγος, κόρη, πόρνη), έτσι πούνά τή χρησιμοποιεί και σαν εργατική δύναμη, αλλά και σαν στήριγμα της οικογένειας. Γι' αυτό η καταπίεση της γυναίκας είναι διαφορετική από του άντρα. Υπάρχει ένα ολόκληρο πλέγμα διακρίσεων που ξεκινάνε από τή θέση της στην οικογένεια. Η γυναίκα είτε θά είναι τίμια σύζυγος κάποιου άνδρα, ή θά είναι πουτάνα. Αυτό, γιατί η αναπαραγωγή γίνεται μέσα στην οικογένεια. Εάν σαν γυναίκα κάνει έρωτα έξω από αυτήν, τότε είναι πουτάνα (ο άντρας απλά "έχει επιτυχίες"). Επίσης δέν σου αναγνωρίζεται τó δικαίωμα να είσαι λεσβία, γιατί πάλι βγαίνεις έξω από τά πλαίσια. Ο οικογενειακός προγραμματισμός (αντισύλληψη, έκτρωση, παρακολούθηση των γυναικείων λειτουργιών) είναι στην Ελλάδα έξω από κάθε συζήτηση, μολονότι δέν βάζει σε άμφισβήτηση αυτή τήν ίδια τήν οικογένεια, αλλά αντίθετα επιχειρεί τή συνέχισή της. Αυτό, γιατί από τή μία σημαίνει τó κράτος να πάρει στά χέρια του κομμάτι της προγραμματισμένης αναπαραγωγής (αφίνει τις εκτρώσεις πού είναι τσάμπα γι' αυτό τó ίδιο) και από τήν άλλη ν' αναγνωρισθεί ότι η σεξουαλικότητα της γυναίκας είναι δική της υπόθεση και κανενός άλλου (ούτε του άντρα της, ούτε του πατέρα της, ούτε του αδελφού της, ούτε του βιαστή της).

Αυτές οι διακρίσεις δέν σταματάνε, αλλά αντίστοιχα ενισχύονται με τή συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγή, δηλαδή με τó ότι γίνεται "ελεύθερη: εργάτρια". Τότε έρχεται η άνιση άμοιβή και μεταχείριση (έχετε δεϊ πολλούς προϊστάμενους να βάζουν χέρι στον υπάλληλο, στον εργάτη, στον οικοδόμο;), έρχεται η υπερωρία στο σπίτι γιατί δέν υπάρχουν παιδικόι σταθμοί, νηπιαγωγεία κλπ, έρχεται η ά-

πόλυση λόγω έγγυμωσύνης και ή δουλειά μέ τό κομμάτι στό σπίτι ή ή προσωρινή άπασχόληση (γιατί χρειάζεται νά μεγαλώσει τά παιδιά) και όλα τά σχετικά. Και στό τέλος όλων αυτών έρχονται οι-νευρασθένειες, τά φρενοκομεία και ή γνωστή ταύτιση της λέξης "ύστερία" μέ τις γυναίκες-μιά γυναίκα είναι πάντοτε "ύστερική" γιατί έχει κ κόλπο και μήτρα, δηλαδή βιολογικές έξηγήσεις της μελαγχολίας, της κατάθλιψης, της τρέλλας.

Γι' αυτό για τή γυναίκα ή δουλειά έξω από τό σπίτι σάν εργάτρια δέν μειώνει τήν καταπίεσή της, αλλά αντίθετα τήν αυξάνει. Ταυτόχρονα, όμως, τήν διευκολύνει νά παλέψει αυτήν τήν ίδια της τήν καταπίεση και έκμετάλλευση πού περνάει. Της δίνει τή δυνατότητα συνειδητοποίησης, συμμετοχής της σ' ένα κίνημα (τό εργατικό) και τή συλλογικότητα για νά παλέψει ενάντια στην καταπίεσή της, νά παλέψει τόσο για μεταρρυθμίσεις, όσο και ενάντια στις αιτίες πού γεννούν τήν καταπίεση αυτή, δηλαδή τόν ίδιο τόν καπιταλισμό.

ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΑ

Η θέση της γυναίκας στον καπιταλισμό δέν καθορίζεται από τις σχέσεις της μέ τόν άνδρα μέσα στην οικογένεια, δέν είναι δηλαδή ο άντρας ο εργοδότης της, ο άρχηγός της οικογένειας σάν μιās αυτόνομης παραγωγικής μονάδας, οργανωμένης από μόνη της πυραμιδωτά, ανάλογα μέ τό ρόλο τούκαθένα (περίπτωση της φεουδαρχίας). Άκόμα και τό έλληνικό άγροτικό νοικοκυριό της περιόδου

του καπιταλισμού δέν είναι αυτόνομο, αλλά δεμένο μέ τήν καπιταλιστική άγορά, ώστε άντρας και γυναίκα συμμετέχουν στην παραγωγή πού καθορίζεται όχι έσωτερικά, από τό κάθε νοικοκυριό, αλλά από τις άνάγκες της συνολικής κατανομής. Έτσι, ούτε και σ' αυτή τήν περίπτωση, μολονότι ή οικογένεια είναι μορφή οικονομική, οι σχέσεις μέσα σ' αυτήν δέν καθορίζονται από τόν άνδρα, αλλά από τό καπιταλιστικό σύστημα. Τό αποτέλεσμα είναι ότι άκόμη και σ' αυτές τις συνθήκες, όπου ή οικογένεια συνεχίζει νά υπάρχει μέ τήν παλιά της μορφή, (τή διερυμμένη) και ν' άποτελεί σημαντικό στοιχείο συνέχισης της άγροτικής παραγωγής στον καπιταλισμό, άκόμα και έκεϊ έχει χαθεί ο ρόλος του πατριάρχη.

Αυτό δέν σημαίνει ότι έχει χαθεί ή πατριαρχική αντίληψη για τή γυναίκα, πού συνεχίζει νά τή βλέπει σά δεύτερης κατηγορίας άνθρωπο και σάν παράρτημα του άντρα. Άντίθετα αυτή ή αντίληψη λειτουργεί και ενισχύεται από τήν ίδια τήν καπιταλιστική ιδεολογία και τούς θεσμούς πού τήν άναπαράγουν (σχολείο, οικογένεια, δουλειά κ.ά.)

Μολονότι δηλαδή οι καπιταλιστικές σχέσεις δημιουργούν τήν "έλεύθερη" εργάτρια, ταυτόχρονα κατοχυρώνουν τήν άντρική κυριαρχία πάνω της, τόσο μέσα, όσο και έξω από τήν οικογένεια. Αυτό δέν γίνεται τυχαία, αλλά αντίθετα για νά βοηθήσει στό νά διατηρηθεί ή οικογένεια. Έτσι ο σεξισμός στους άνδρες και ή αντίληψη της ύποταξης στις γυναίκες, δέν είναι βιολογικές άνάγκες πού πηγάζουν από τή φύση τους, αλλά αντίθετα έχουν ριζώσει μέσα από τή συγκεκριμένη επίδραση των κοινωνικών σχέσεων επάνω της.

Γι' αυτό άλλωστε δέν υπάρχει δυνατότητα νά σταματήσει ή γυναικεία καταπίεση ούτε μέσα από τήν έξατομικοποιημένη άρνησή της, (κομμουνες μικτές ή από λεσβίες κ.ά) ούτε μέ τήν άντιαντρική πάλη. Γιατί αυτά μπορεί νά είναι συγκεκριμένες άπαντήσεις άτομικής σωτηρίας, αλλά όχι προοπτική ένός κινήματος ενάντια στην γυναικεία καταπίεση, ενάντια στις σχέσεις εκείνες πού τή δημιουργούν και τή διαειωνίζουν.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΝ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ

Στόν καπιταλισμό ή καταπίεση τής γυναί-
κας, καθορίζεται από τήν έμμετάλλευση τής
έργατικης τάξης και όχι τό άνάποδο.

Δηλαδή ή ίδια ή έμμετάλλευση είναι πού
δημιουργεί τήν ανάγκη για τήν αναπαραγω-
γή τής έργατικης δύναμης μέσα κύρια στήν
οικογένεια. Δηλαδή τήν αναπαραγωγή τών
φτηνών, πειθαρχημένων και υπάκουων έργα-
τών.

Καί μέ τό ότι αυτό τό καθήκον άνήκει
κύρια στήν γυναίκα, είναι σ'αυτήν πού
πέφτει όλη ή καταπίεση αυτού του ρόλου.

Αυτό δέν σημαίνει ότι οικογένεια
είναι μόνο ή έργατική. Άντίθετα ή οίκο-
γένεια έμφανίζεται σαν διαταξικός θεσ-
μός. Έδώ όμως υπάρχουν τά έξής στοιχεΐα
πού πρέπει νά πάρουμε υπ'όψη μας. Τό έ-
να είναι ότι ή οικογένεια σε κάθε τάξη
χρειάζεται για διαφορετικούς λόγους.
Έάν τής έργατικης, είναι για τήν ανα-
παραγωγή τών έργατών, τής αστικής είναι
για τή μεταβίβαση τής ιδιοκτησίας, τής
κυριαρχίας και του έλεγχου στα μέσα
τής παραγωγής.

Τό δεύτερο είναι ότι λόγω τών δια-
φορετικών λειτουργιών και ή καταπίεση
τών γυναικών είναι διαφορετική. Μολού-
τι και ή αστήματαπιέζεταισά γυναίκα
(π.χ. έκτρώσεις είναι παράνομες και γι
αυτήν) όμως δέν είναι τό ίδιο μέ τή
γυναίκα τής έργατικης τάξης. Αυτό για-
τί αναπαραγωγή μέσα στήν οικογένεια τής
ίδιας τής έργατικης τάξης άνήκει μόνο
στή γυναίκα αυτής τής τάξης. Έτσι όταν
αυτή βγει στήν παραγωγή θά πληρωθεί λι-
γότερα, γιατί κύρια έχει τά οικογενεια-
κά καθήκοντα, γιατί αυτή μέσα στήν οί-
κογένεια πρέπει νά βαστάξει όλες τίς
δουλειές και όχι τό κράτος και τ'άφε-
ντικά, γιατί γι'αυτήν ή σεξουαλική κα-
ταπίεση δέν έχει διέξοδο ανταλλαγής,
γιατί γι'αυτήν ή ιδεολογία τής εξά-
ρτησης από τόν άνδρα είναι πολύ πιο
έντονη.

ΟΥΤΕ ΣΕΞΙΣΤΙΚΟ

ΟΥΤΕ ΡΕΦΟΡΜΙΣΤΙΚΟ

Έπειδή ακριβώς ή οικογένεια έμφα-
νίζεται σαν διαταξικός θεσμός, γι'αυ-
τό και ή καταπίεση τής γυναίκας έμφα-
νίζεται σαν τέτοιος και αυτό τό γεγο-
νός αντίστοιχα δημιουργεί διάφορες λαν-
θασμένες απόψεις μέσα στό γυναικειό κί-
νημα.

Ἡ πιό σοβαρή διαστρέυλωση εἶναι ὅταν ἡ καταπίεση τῆς γυναίκας ἐμφανίζεται διαχρονική. Τό κύριο στοιχεῖο σ' αὐτή τήν ἀποψη εἶναι ὅτι τό κυρίαρχο εἶναι ἡ καταπίεση καί ὄχι οἱ συγκεκριμένες συνθήκες πού τή δημιουργοῦν. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἀρνεῖται κανένας πῶς ἡ καταπίεση τῆς γυναίκας ὑπῆρχε κάτω ἀπό κάθε ταξικό σύστημα, ἀλλά νά μή ξεχάσει μέσα σ' αὐτό, τήν ἰδιαίτερη μορφή πού παίρνει μέσα στόν καπιταλισμό. Καί μ' αὐτό τόν τρόπο νά ἐξηγήσει πῶς μολονότι ἡ γυναίκα συμμετέχει στήν παραγωγή σάν "ἐλεύθερη ἐργάτρια" ἐν τούτους ἡ καταπίεση της δέν σταματάει ἀλλά συνεχίζεται καί θά συνεχίζεται ὅσο ὑπάρχει καπιταλισμός.

Δεμένη μέ τή διαχρονική (ἀν καί ὄχι ταυτισμένη πάντοτε) εἶναι ἡ φυλετική ἀποψη. Δηλαδή τόσο ὁ διαταξικός, ὅσο καί ὁ διαχρονικός χαρακτήρας τῆς καταπίεσης εἶναι τά στοιχεῖα πού ἐνισχύουν τίς ἀπόψεις περί φυλετικῶν διακρίσεων, ὅτι δηλαδή ὁ κοινός φορέας αὐτῆς τῆς καταπίεσης ἦταν καί εἶναι ὁ ἄντρας ἄρα καί τό γυναικεῖο κίνημα θά πρέπει νά συγκρουσθεῖ μ' αὐτόν. Ἐδῶ οἱ διάφορες σεξιστικές ἀπόψεις τοῦ γυναικεῖου κινήματος καταλήγουν σέ βιολογικές κύρια ἀναλύσεις αὐτῆς τῆς καταπίεσης καί ἀντίστοιχα σέ βιολογικές λύσεις (κομμουνες γυναικῶν, κλειτοριδικός ἔρωτας, φυσική ἐπίθεση στούς ἄνδρες)

Καί οἱ δύο παραπάνω ἀπόψεις (μέ διάφορες τάσεις καί στό ἑσωτερικό τους) βλέπουν τήν ἀνάγκη ἀνάπτυξης ἐνός διαταξικοῦ γυναικεῖου κινήματος, πού κύριο στόχο δέν θά ἔχει νά συγκρουσθεῖ μέ τόν καπιταλισμό, οἰκογένεια καί κράτος, ἀλλά νά διαμορφώσει αἰτήματα ἢ τρόπο ζωῆς πού νά τίς ἀπαλλάξει ἀπό τήν καταπίεση.

Οὐσιαστικά προτείνει μιὰ ρεφορμιστική στρατηγική τοῦ γυναικεῖου κινήματος πού θά μπορέσει νά ἐνώσει αὐτές καί ἐργάτριες πάνω κύρια στά αἰτήματα, στούς τρόπους πάλης καί στήν προοπτική πού οἱ ἀστές ἔχουν.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Ἀντίθετα μέ τίς παραπάνω ἀπόψεις αὐτό πού βγαίνει καθαρά ἀπό τήν ἀνάλυση τῆς γυναικεῖας καταπίεσης μέσα στόν καπιταλισμό, εἶναι ὅτι δέν ὑπάρχει λύση

Ἐξω ἀπό μιὰ ἀντικαπιταλιστική προοπτική.

Γιατί ὅλα τά ἄλλα συνεχίζουν νά διατηροῦν τή σχέση τῆς ἐκμετάλλευσης καί ἄρα τήν οἰκογένεια σάν θεσμό μέσα σ' αὐτήν, καί τήν καταπίεση τῆς γυναίκας σάν ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ θεμοῦ.

Ἐνας ἀντικαπιταλιστικός χαρακτήρας τοῦ γυναικεῖου κινήματος βάζει στό κέντρο αὐτοῦ τοῦ κινήματος τίς βιολογικές τῆς ἐργατικῆς τάξης. Τόσο ἡ ἰδιαίτερη μορφή καταπίεσης, ὅσο καί ἡ συλλογικότητα καί ἀποτελεσματικότητα τῆς ἐργαζόμενης γυναίκας εἶναι αὐτή πού ἐξασφαλίζει τήν ἀντικαπιταλιστική πάλη, σάν μιὰ πάλη διαρκείας καί μέ προοπτική.

Μ' αὐτό δέν ἀρνεῖται κανένας τήν ὑπαρξη ριζοσπαστικοποιημένων γυναικῶν πού δέν ἀνήκουν σ' αὐτήν τήν τάξη. Αὐτό μάλιστα εἶναι τό πιό συνηθισμένο. Γιατί μέ τήν ἀνάπτυξη τοῦ κινήματος τῆς ἀμφισβήτησης αὐτές οἱ γυναῖκες ἀντέδρασαν στήν παραδοσιακή ἠθική πού ταυτίζει τό σέξ μέ τήν ἀναπαραγωγή καί ἀρχίσαν σέ πρώτη φάση νά ἀμφισβητοῦν τή γυναικεῖα καταπίεση καί νά τήν ταυτίζουν μέ τή σεξουαλική καταπίεση.

Ἔτσι ἀρχίσαν καί οἱ πρῶτες ὀργανωμένες μορφές πού ἐκφράζουν τή γυναικεῖα ριζοσπαστικοποίηση, καί εἶναι οἱ διάφορες γυναικεῖες ὁμάδες πού ὑπάρχουν αὐτή τή στιγμή καί στήν Ἑλλάδα.

Ἀλλά αὐτό πού ἔχει σημασία σ' αὐτές τίς γυναῖκες καί σ' αὐτές τίς ὁμάδες εἶναι ὁ

προσνατολισμός και όχι τόσο η ταξική τους προέλευση και αυτός θα πρέπει να είναι αντικαπιταλιστικός.

Η ταύτιση των ριζοσπαστικοποιημένων γυναικών και των γυναικών της εργατικής τάξης στην αντικαπιταλιστική προοπτική είναι αυτή που δίνει τη δυνατότητα για την ανάπτυξη ενός επαναστατικού γυναικείου κινήματος.

Ένός κινήματος που έχει την ιδιαίτε-

ρότητά του γιατί στηρίζεται στις εμπειρίες και στην πάλη των ίδιων των γυναικών, αλλά και που ταυτόχρονα είναι κομμάτι μιας γενικότερης σύγκρουσης της σύγκρουσης με τον καπιταλισμό και το κράτος του.

Πρός αυτή την κατεύθυνση το γυναικείο κίνημα δεν περιμένει, αντίθετα οργανώνεται, παλεύει και προχωράει. Γιατί ξέρει πολύ καλά πως δεν υπάρχει άπελευθέρωση χωρίς σοσιαλισμό, αλλά και δεν υπάρχει σοσιαλισμός χωρίς άπελευθέρωση.

